

9

LETNIK 63

MAJ

1932-1933

VSEBINA 9. številke: Lea Fatur: Leži otok na sred' morja... — Svjatoslav: Jutro v polju (Pesem) — Ivan Matelič: Osamelost (Pesem) — Janez Rožencvet: Skrivalnice — Ksaver Meško: Ave Maria (Pesem) — Kristina Vrhovc: Deklica z vresja — Ksaver Meško: Moderne hlače — Ver-an: Slutnja (Pesem) — Marija Kmetova: Kako se odpravljajš v šolo — † Bogomil Vdovič — Uganke — Rešitve.

»Vrtec« stane za vse leto Din 15.—, s prilogo »Angelček« Din 20.—.

Lastnik »Pripraviški dom« v Ljubljani — Urednik in upravnik Vinko Lavrič v Ljubljani, Sv. Petra cesta št. 91

Tiska Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani (Karel Čeč)

Lea Fatur:

Leži otok na sred morja ...

(Konec.)

Ponosno vzravnán stoji Adrijan na kaštilju. Po krovu gredo povelja: »Lešti!« »Iša!« »Mola!« »Okreni!« »Veži sarti je, Kristo!« »Kdor žali za konopeč, bo izgubil ladjo,« nam je pravil Mate. »Na trinkele, Janezek!« »Na stražni, Rok!« »Okreni no, Turnski! Naj leti naša lastovica z vetrom.« »Kdor jedri, milje ne broji,« pravimo na Rabu. Ponos in radost zveni iz Adrijanovega glasu. Zapoveduje. Temu brodu, ki začara srce vsakemu mornarju. Svojim tovarišem in starim mornarjem. Morju! Gospodstvo nad vsem stvarstvom je izročil Bog človeku. Znamenit je bil dan, ko je zaplaval človek prvič — na panju, ki mu je bila veja za veslo, po gugajoči se morskí gladini. Človek je spoznal po morju svet in sprevidel, da je gospodar sveta, kdor ima v lasti morje. Od tedaj je med narodi večni boj za poti do morja — za morje. In

prav ima Djokovič: križariti kar tako po nepreglednem morju, odrzeti na lov za piko, ki vstane tako drobna na obzorju, bežati pred premočjo oboroženih galej, ustavljati se in povesejačiti po pristaniščih — to je življenje. Naj seje drugi s trudem...

Ob kavobandi stoji Djokovič, opazuje mladeniča, kateremu je izročil poveljstvo, dokler se ne vrne — če se vrne še moj dragi Adrijan! Dorasla je Anca, poln je zaboj, težka postajajo leta. Uživati v miru, kar si si nabral z gusarjenjem. Uživati čast. Kdo te spozna, ko se naseliš na Španskem? Delil boš dobrote, si odkupoval dušo, postaneš velikaš. Pomladil se boš ob Ancí, dekletcu, ki bo sprejelo hvaležno vse, kar ji bo ponudil, ker pač ne pozna drugega kakor življenje na ladji, na samotnem otoku, v samostanu. Kako bo srečna, ko jo bo obsul z biseri, ki so bili last njene matere. Hahaha! Kako sem zmedel štreno Dujmu... Zdaj je Mate res mrtev, zaklad je v samostanu — zdaj iščite po otoku. Mislili ste, da je Djokovič tak bedak. Ubil bi jih vse po vrsti, pa sem se zaklel Ancí. Pa ona mi je prisegla, da me vzame. Tako je rešila Adrijanu življenje, kar mu bo zagrenilo vse življenje. Opral sem svojo čast.

»Zemlja!« kliče straža. »Zemlja!« ponavlja vse po krovu. »Zemlja!« se iztrže Djokoviču glasno. »Zemlja,« ponavlja Janezek v njegovi bližini, zakrit za zastavo z beneškim levom, ki so jo sneli, da zavihra angleška. »Portugalsko obrežje,« nadaljuje polglasno Djokovič, »na njem prestolnica s svojimi palačami in cerkvami. Tu izgine vsaka sled za teboj. Med zamorci, trgovci in delavci iz vseh delov sveta ne najde nihče sledi za teboj. In kdo jo bo iskal? Bertino sem lepo odpravil, daroval sem jej hišico z vrtom v bližini dominikank, da vidi lahko Anco. Nisem mogel odreči otroku prošnje. Vzel sem ji mater...« Djokovič je sklonil glavo in obmolknil. Janezek se je izmotal previdno izza zastave in ponavljal ves srečen sam pri sebi: »V bližini dominikank...«

Tačas je vzdihnil Adrijan na svojem visokem mestu: »Anca! Šestdeset samostanov in tri sto cerkva ima Lizbona. Pa pojdem od prvega do zadnjega, poiščem te in te iztrgam iz morilčevih rok. In če sem tudi ušel od doma radi zakladov na otoku, da najdem le tebe, pustim Djokoviču zaklad.«

»Ladja v vidu!« kliče straža iz višine. Zemlja se bliža in bolj pogosta postajajo tedaj srečavanja. Pa zakaj strmi Djokovič tako v piko na obzorju? Zdi se, da so nas zagledali tudi na oni piki. Zdi se, kakor da gre naravnost nam nasproti. Kaj ima Djokovič? Spačen v obraz skoči Djokovič na kaštilj in ukaže: »Okreni na desno, mimo! Vi drugi se pa pripravite na boj! Hahaha! Včasih je benečanska pravica prehitra, pobesili bi nas vse...«

»Saj ne morete še spoznati ladje,« ugovarja Adrijan ozlovoljen, ne da bi vedel zakaj.

»Pa si mislim tako, da je beneška galeja pristala na lovu na gusarje v Lizboni in da je tam kaj izvedela,« izbruhne Djokovič in njegovi ukazi obračajo »Brod smrti«. Adrijan prebledi, seže za pas. Ugenil je: Sam je naročil Djokovič preganjalce. Menil pa je, da se odpelje prej in da polo-vijo in povesejo Benečani, kar bo na gusarski ladji. Djokovič razume Adrijana, staro sovraštvo mu spači obraz, zarjovi: »Prehitri so bili, jaz ne maram viseti z vami. Bežimo — in če ne ubežimo, se udarimo. Vsi ste mladi in krepki, bežite pred vislicami!«

»Umri prej ti, lopov,« je vzkipel Adrijan. Toda nekdo se je vrgel bliskoma med njega in Djokoviča — Dujmo.

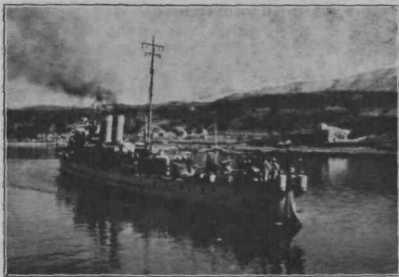
»Zdaj se moramo res braniti, dečko moj, pravica ima dostikrat zavezane oči, toda vedi, Djokovič, da znajo pošiljati tudi drugi poročila. Spomni se Mateta, ki si ga umoril.«

»Mate!« je planil zopet Adrijan.

»Da, Mate,« se je krohotal Djokovič. »Spoznal sem vašo igro. Mate se je rešil s karavelo na otok, Bertina in Dujmo sta ga skrivala. Tvoj krik ga je privabil izza skal. Pa duhovi ne prihajajo opoldne. Vi ste hoteli ukrasti zaklad in Anco, jaz sem odpeljal oboje in Menko je pomagal Matetu, da je postal resničen duh. Tako obračunam z vsemi. Bojte se Djokoviča! Za zdaj pa se branite vislic!«

»Pusti ga, Adrijan, ni vreden, da umrje od poštene roke,« je zvelkel Dujmo svojega varovanca s kaštilja. »Je res benečanska galeja in okrenila se je za nami. Ne bomo ji utekli. Udajmo se!«

»Ne bodo nam verjeli,« odmaje Adrijan. »In kako naj razložijo Benečani, kdo se je boril za Djokoviča in kdo ne?« reče zaskrbljen.

Torpedovka naše mornarice na Rabu.

Kakor lastovica, ki jo podi ujeda, hiti »Brod smrti«. Krene zdaj na jug, zdaj na sever, umika se vedno dalje od kopnega — a galeja, bolj nerodna, bolj težka, se okrene vedno tako, da bi prestrigla gusarki pot. Že se pozna lev sv. Marka, že se vidijo vesla, ki jih obračajo prikovani galjoti, in ostro Adrijanovo oko zapazi že obrite glave, od trpljenja razširjena pleča in rame.

»Ne uidemo,« reče Djokovič. »Pripravite se

v obrambo! Pomnite, fantje, da vam gre za svobodo. Ako nas dobijo, je mogoče, da se izmuznem jaz, ki me poznajo v Benetkah, vi boste pa viseli kar po vrsti.«

»Seveda,« je kimal Kristo. »On bo nas zatožil, da smo ga ujeli in prisilili, da je gusaril. Verjeli mu bodo, ker ima zaboje, poln dragotin. Je res bolje, da se udarimo z Benečani in obračunamo drugič s kapetanom. Saj so Benečani, dajmo jih!«

Ko bi jih zasledovala angleška ali francoska ladja, ne bi bili prijeli fantje radi za orožje. Toda Benečani! Spomin na krivice, ki so jih pretrpeli njihovi očetje, je zagnal kri v glavo potomcev Uskokov, Kranjce je prijel želja po boju z ljudovlado, ki je prisilila cesarja, da je umaknil glavno stražo morja kljub naporom in žrtvam vitezev in dežel. Zato so bili vsi z Djokovičem, ko je odgovoril na poziv iz galeje: »Stojte!« - »Ustavite nas!« in letel z razpetimi jadri naprej. »Mi smo bojna galeja beneške ljudovlade. Imamo stražo morja. Ustavite se!« »Ne vidite angleške zastave? Kaj nam mar vaš Marka,« je zatrobil Djokovič nazaj. Adrijanu se je zazdelo, da so se zamajale v smehu one uboge obrite galjotske glave in da so omagale roke ob veslu. Pa zapel je bič in poprijele so roke.

»Stražni ladji je dolžna vsaka poštena ladja pokorščino. Ustavite se, sicer streljamo,« je trobilo iz galeje.

»Poskusite,« je odtrobil Djokovič. na njegov mig so padle zaklopke, na stranici vsake ladje je zableščala topovska cev, za vsako cevjo je stal mornar z vžigalnikom. »Brod smrti« se je zasukal, streli iz galeje so pre-

tresli zrak in popadali v morje. Valovi so se zgibali, radovedno so pomogle ribe glave iz morja. Zagrmelo je drugič. Pravi hip je zagrabil Djokovič; nekaj krogel je zadelo stražni jambor. S hruščem se je zrušil in pokril z jadrom vojake, ki so se motali iz njega. Drugi so skočili k njim in pobirali ranjence. Drugič se je zakadilo iz galeje, »Brod smrti« se je stresel, pa krogle so samo opraskale madirje. »Vrnimo jim pozdrav!« je zapovedal Djokovič in krogle gusarske ladje so odbile galeji vrh drugega jambora in porušile kaštilj. Vesla na galeji so se ustavila, jadra na gusarki so hitela v ugodnem vetru in kmalu jim je izginila galeja izpred oči. Djokovič je ogledal ladjo. Poklical je vse v pozor in jih pohvalil: »Dobro ste se držali, Kranjci! Prejeli ste gusarski krst in zapisani ste v imenik vladnih stražnih galej. Zdaj vam je zapisana smrt, če vas dobi angleška ali španska ali benečanska galeja. Zato bodite previdni in vztrajni. Potrto galejo bodo odpeljali gotovo v Benetke. Vendar ne moremo zaradi varnosti zdaj naravnost v lizbonsko luko. Krenili bomo tako, da imam še kake pol ure s čolnom do brega. Moja karavela me čaka v Lizboni. Vi se peljete na naš otok in počakate. Če je prilika in dolgčas, lahko pogusarite.«

Preden se je spustil Djokovič v čoln, je stopil k Adrijanu. Obraz se mu je spačil v zlobi: »Zapustim ti prokletstvo, ki je prišlo po tvoji materi name. Ubil bi te. Pa sem prisegel Anci, in ona se je obvezala, da se vzameva.«

»Ubil bi te in žal mi je, da te nisem,« je vzkipeł Adrijan. »Pa prosila me je moja mati.«

Molče je povedil Djokovič glavo, Adrijan je poiskal svojo puško in jo naperil v čoln. Turnski mu je odbil roko: »Poslušaj Adrijan!...« Toda Adrijan si je pokril obraz: »Pes ni vreden, da živi. Pa on je dosegel svoje maščevanje. Samo na mene je padla vsa sramota. Ded v Rabu sklone glavo, če govori o gusarjih, mati joče za sina, ki mu pretijo vislice. V Trnovem me kolhejo brodniki. Tvoj in Bihaičkega oče prihajata k mojemu stricu, vprašujeta in stric se sramuje. Pri Sv. Jakobu me stavijo očetje jezuiti šolarjem v svarilen zgled. In če se spomni name Ivan Vajkard, pač skomizgne: 'Saj sem mu rekel, da naj počaka.' Pa sem imel dvanajst let in sem mislil, da sem modrejši od vseh. Deželi sem hotel pomagati, pozidati trdnjave. Zdaj preti nova turška vojna, preti domača vojna. Nikola Zrinski je želel že davno vojsko, ker mu delajo Turki kljub podpisanemu miru večno škodo na posestvih, pa se ne sme braniti in napadati Turkov, ker je mir podpisan. Cesarski vladi pa ni na tem, da bi se potegovala za pravice hrvaškega velikaša. Premogočno jim je plemstvo, prebogato. Pravijo, da si išče Zrinski pomoči pri Francozih. O da bi imel zaboj z zakladom, zadovoljil bi vse, varna bi bila meja. Pa mi pripravljajo vislice...«

»Če je sploh kaj pametnega v tistem zaboju, Adrijan. Djokovič nas je potegnil. Poslušaj Janezka, pokliči Dujma!«

Čoln se je izgubil ob portugalskem obrežju, ko je povedal Janezek, kar si je ponavljal ves čas, da ne pozabi. Povedati se ni upal, ker bi prišel rad še živ domov, mornarji pa so mu pravili, da izgine vsakdo, ki le kaj žine.

»Ubogi Mate!« je zbolelo Adrijana. »Bil je torej res Mate in zaradi mene se je izdal. Pa Anca! Mateta ne moremo več rešiti, hitimo, da rešimo nedolžno žrtev.«

»Brez skrbi, Adrijan!« je tolašil Dujmo razburjenega. »Djokovič se čuti varnega. Čolna in mož ne bo več nazaj. Pogubi jih, kakor so pogubili Atilove grobokepe. Pojdimo naravnost v Lizbono in poiščimo Bertino. Naši fantje so vsi z nami!«

V pristanišču sta stopila Dujmo in Adrijan v stražnico in od tam v staro mestno hišo. Dobili so za spremstvo par vojakov, rablja in par hlapcev. Pot do samostana dominikank je šla navzgor po strmi ozki stezi. Pod cerkvijo se je odprl svet. Viden je bil samostan za debelim zidom in pred tem zidom je stala hišica na vrtu. Na vratih hišice je stala ženska, ki je vila roke in se ozirala v nebo. Ko je zagledala Adrijana, ki je stopil sam naprej, je skočila k njemu in prosila: »Gospod, pri vaši časti vas rotim...«

»Gospa Bertina, kaj je z Anco?« — se je prestrašil Adrijan.

»Moj Bog!« je zavpila Bertina, »saj ste vi to! Bodi Bog zahvaljen, pričakovali smo vas, poslali tisoč poš, pa ste prišli ravno prav. Je prišel pred kratkim in mi velel, da grem k častitim sestram po Anco. Ždaj ji obeta gradove iz zlata in zahteva, da se vzameta v kratkem.«

»Da, poročil se bo!« stisne Adrijan svoj meč in pokliče oprezno spremeljvalce. Obkolili so hišo, Adrijan in vojaka sta stopila v vežo. Slišal se je Djokovičev glas: ... »Kupil sem krasen grad v Sevilji, in če ti ni ta všeč, bomo poiskali kaj drugega; obsul te bom z biseri.« Žalostno je odgovoril sladki deklški glas: »Vem, dobitnik moj, da vam moram biti hvaležna, vendar mi je vse prehitro... Potrpite vendar še nekaj mesecev, še nisem sešila vse bale.«

»Niti dneva ne bom več čakal, je že vse pripravljeno, zadosti dolgo si morala tičati za zidovi. Kaj, jočeš se, nehvaležnica?«

Adrijan je sunil v vrata in zavpil: »Anca! To je morilec tvojega očeta in matere, to je gusar! Ladja, na kateri mori in ropa, je tvojega očeta, je tvoja. Biseri, ki jih obeta, so tvoji.«

»Adrijan! Adrijan!« je kriknila Anca in sunila Djokoviča od sebe.

Čuden, grgrajoč glas je prišel Djokoviču iz grla: »Umri, pasji sin!« In preden sta mogla vojaka vmes, se je zasvetilo bodalo. Anca je kriknila in se zgrudila v Adrijanove roke. Zaslonila ga je s svojim telesom. Kri je bruhnila Anca iz rane, Bertina je zakričala divje, in položila sta Anco na posteljo. Djokovič je vrgel bodalo po tleh, se zgrudil na kolena in se jokal: »Tega nisem hotel, tega ne! Anca, poglej me še enkrat, Anca!«

»Gospodovo Telo,« je šepetala Anca, Bertina je mašila rano, Dujmo je tekel v samostan. Vojaka sta mignila rablju, hlapca sta prinesla verige in vklenila Djokoviča. »Hodi!« ga je sunil rabelj. Toda Djokovič se je zgrudil na kolena poleg Adrijana in vpil: »Anca! Odpusti! Pri ranah Odrešenikovih te prosim! Poglej me še enkrat — za odpuščanje! Saj nisem hotel tebe.«

Kri ni vrela več iz nedolžnih ust. V lice je zaplula smrtna bledica. Težko so se dvignile trudne veke, oči umirajoče so pogledale skrušenega morilca, iz ust je stokalo: »Naj ti od-pu-sti Bog, ka-kor ti od-pu-ščam...«

Sojatoslav:

Jutro v polju.

*V megleni ravnini prepevajo kosci,
preden jutranjico božjo zvon zazvoni.
Od motnih gora se vetrovi budijo,
v meji zeleni ptič živ žorgoli.*

*Ko človek jutranje poljane prebrede,
na koncu roke razprostre ves močan,
z nasmehom zajame vedrine in zdravja
za ves božji dan.*

Ivan Matelič:

Osamelost.

*Tiho sanja list zeleni,
bratec veter ga je uspal,
k njemu skrbno, božajoče
iz daljave je priplaval.*

*Kdo nocoj pa bo pri meni,
kdo se z mano pogovarjal,
kdo bo duši zapuščeni
tolazilne sanje ustvarjal?*

Skrivalnice.

Ko so se šli v tretje skrivat, je mižala K v kotu na dvorišču Poharjeva Majda, Drago je pa pri vežnih vratih pazil, da ni kukala, in čakal, da so se drugi poskrili. Potem je zaklical »Zdaj!« in stekel v vežo, da se še sam skrije med Petričeva vrata. Tam sta bila že Jurček in Vojko. Ko so se vsi trije stiskali in preivali med vrati, so tako butali vanje, da je prišla ven gospa Petričeva. Huda je bila precej in so morali izpred vrat.

Jurček in Vojko sta skočila v temen kot pod stopnice, Drago pa ni našel skrivališča. Povsod je že kdo čepel in ga odganjal, a Majda je že po veži capljala. Hitro steče po hodniku okoli ogla do stopnic, ki so države navzdol do velikih železnih vrat. Ta vrata so bila sicer zaklenjena, takrat pa so bila odklenjena in priprta. Drago smukne skozi nje.

Prišel je v veliko klet, kjer je stala na sredi široka, pokrita kad. H kadi so bile pristavljene stopničice.

»Tu notri me Majda ne bo zlepa našla!« — je dejal, stopil na stopničice, odmeknil pokrov in skočil v kad. Namesto na trdo dno je priletel v nekaj mehkega, kar je dišalo po marmeladi. Do ust se je pogreznil notri in ko je pokušil, je bila res marmelada. Kar pozabil je, da se gre skrivalnice, in na vsa usta jo je začel požirati.

Majda je našla za zabojem v veži najprvo Tončka, ki je neprevidno pokukal, ali je šla Majda že mimo, pod stopnicami Jurčka in Vojka in za njima po vrsti druge. Samo Draga ni našla. Že vse dvorišče, drvarnice in vso hišo je preiskala. Nazadnje je prišla še v klet in pogledala v kad. Ker se Drago ni oglasil, je skočila za njim, a pokušila je marmelado in tudi pozabila, da se gre skrivalnice.

Zdaj ni bilo nazaj ne Majde ne Draga. Šel jih je iskat Tonček, ko še njega ni bilo, Jurček, za njim Vojko, Micika, Zvonko in tako naprej. Vsem se je enako godilo. V marmeladi so vsi pozabili, da se gredo skrivalnice, in ni jih bilo nazaj. Zadnja je ostala sama Rozika, ki se je že jokala, ampak v marmeladi se je precej nehala.

Po hiši in dvorišču je bil zdaj mir kakor še nikoli. Mame so bile vesele, da so otroci tako pridni. Ko so večerjo skuhale, se jim je pa le čudno zdelo, da ni nikogar slišati.

Šle so pogledat in videle, da otrok nikjer ni. Iskale in klicale so jih pa druga drugo izpraševale, ali kaj ve. Vsaka je rekla, da so se popoldne otroci še skrivalnice igrali in vpili, potem je bilo pa kmalu vse tiho.

Morda so šli na cesto, na drugo dvorišče ali h komedijam?! Šle so tja pogledat, vrnile so se brez otrok in vse v skrbeh. Tolažile so se še, da je šel vsak svojemu očetu naproti. Ampak očetje so prišli sami domov in se niso dotaknili večerje, ko so izvedeli, kaj je.

Ni kazalo drugače, kakor brž policiji naznaniti.

Na policiji so zgubljenke popisali, kako jim je ime, koliko so stari, kakšne lase in oči imajo in kako so oblečeni. Sešteli so imena in videli, da pogrešajo v hiši 21 otrok; toliko kakor je prstov na rokah in nogah, in še enega povrh. Gospod na policiji je telefoniral vsem stražnicam in naročil, naj stražniki na ulicah prav posebno pazijo na otroke, vsakega zgubljenca pa precej njemu pošljejo.

Vendar so stražniki oni večer našli samo enega zgubljenega otroka, a ta je bil iz drugega konca mesta in njegov očka ga je prišel že čez četrt ure iskat.

Po mestu se je razvedelo, da je zmanjkalo iz ene hiše 21 otrok, in polno ljudi je pomagalo očetom pri iskanju. Če bi se bilo zgubilo 21 šivank, bi jih bili gotovo 20 našli, tako so iskali. Vse ulice so prehodili, vse hiše in dvorišča do zadnjega kota desetkrat preteknili, le na ono klet, ki je bila po navadi zmerom zaprta, se ni nihče spomnil.

Doma so jokale mame, sestre in bratje, jokale so tete in sosede, ki so prihajale povpraševat, ali so se otroci že našli. Taka žalost in skrb je bila vso noč po hiši, da se ne da dopovedati.

Zjutraj je hišnica pometala stopnice in hodnike in zraven jokala, čeprav se je bila že dostikrat jezila radi otrok, ki bi najrajši vso hišo preobrnil. Prišla je do kleti in se čudila, da so vrata samo priprta. Stopi v klet in zasliši iz kadi na sredi strašno smrčanje in grčanje.

Vsa preplašena se obrne, zaloputne vrata za seboj in začne na hodniku na pomagaje klicati:

»Joj, joj, pomagajte! V kleti je strašen zmaj, ki je otroke požrl, ali so pa skriti razbojniki, ki so jih ugrabili!«

Ljudje so prihiteli, prisluškovali pred vrati in ker se niso upali notri, so šli po stražnika.

Stražnik, ki se ne boji ne zmaja ne razbojnikov, je stopil v klet, udaril s pendrekom po kadi in zakričal: »V imenu postave ven!« Pa ni bilo nič.

»V imenu postave ven in z menoj!« zakliče stražnik in udari še enkrat s pendrekom po kadi, da je kar zagrmelo. Ljudje so se strahoma tiščali pri vratih. Mislili so, zdaj, zdaj bo planil zmaj ven. Pa spet ni bilo nič.

»No, bomo videli!« — reče stražnik, stopi na stopničice in posveti z žepno svetilko v kad. Dolgo sveti in gleda, potem seže z roko noter in privleče na dan veliko žabo, vso z zlatorjavim blatom namazano. Seže drugič, privleče drugo, tretjič tretjo in tako naprej, dokler jih ne potegne iz kadi eden in dvajset.

»Tukaj imate svoje zgubljenke!« — reče ljudem, si oblizne roke, salutira in odide na policijo javiti, kje in kako so se otroci našli.

Ljudje so zavriskali, popadli 21 žab in jih znesli na dvorišče. Starši, ki so vso noč jokali od žalosti, so zdaj jokali od veselja.

Ampak ko je hotel vsak svojega vzeti, je bila velika zadrega, čigav je kdo. Nič se niso razločevali, ker se jih je marmelada tako na debelo

držala in vsi so enako smrčali in grčali. Na glavah ni bilo razločiti ne nosa, ne oči, ne ust, ne ušes in brisanje ni pomagalo nič. Ljudje so se še sami prav namazali in raznesli marmelado po vsej hiši, po kljukah in po zidu. Kdor je prišel blizu, se ga je marmelada prijela.

Takrat je prišla mimo ženska, ki je prignala v mesto kozo na semenj. Nič ni vedela o zgubljenih otrocih. Ko je slišala toliko vika, je stopila na dvorišče vprašat, kaj je. Pravili so ji, kako se je zgodilo, za njenim hrbtom se je pa tačas koza stegnila k prvemu otroku in ga začela po glavi lizati. Ker je bilo sladko in dobro, ga je s tako vnemo oblizovala, da se je kmalu pokazal obraz.

»Jej, to je moj Jurček,« je nenkrat vzkliknila ena izmed mam. Vzela ga je v naročje in stekla z njim v hišo.

Zdaj so šele ljudje zapazili, kaj je naredila koza, za katero jim prej ni bilo mar. Brž so jo pustili k drugim otrokom in oblizala je do čistega vseh eden in dvajset. Kogar je dovolj oblizala, ga je mama odnesla domov, a očka je dal ženski dva dinarja.

Zdaj ni nihče več jokal. Veseli so bili očetje, mame, otroci, koza, ženska in ljudje, ki so se razšli in povedali po mestu, kako so se zgubljeni otroci vendarle srečno našli. Očetje so mogli v službo, mame so pa doma otroke kopale in obleke prale. Tepen ni bil nihče in vse se je zdelo dobro.

Popoldne se je pa vrnil gospodar one kleti. Strašno je bil hud, ko je izvedel in videl, kaj se je zgodilo z njegovo lepo marmelado, ker je pozabivši pustil odprto klet. Zahteval je, da mu marmelado plačajo, in prav je imel, ker stórjeno škodo je treba zmerom povrniti.

Otroci so do dna izpraznili svoje hranilnike. Dosti dinarjev je bilo v njih, vendar marmelada je veljala toliko, da so morali še očetje ves svoj denar določiti. Bridko je bilo otrokom, bridko je bilo očkom.

Pa bi se bili otroci zaradi dinarjev že potolažili. Vedeli so, da pridejo tete in strici, ki jim bodo zgubo povrnili in spet hranilnike napolnili. Bolj je bilo nerodno, da so se sosedni otroci toliko iz njih norčevali, ker jih je bila koza oblizala.

Grdo je koga zasmehovati in hudo je zasmehovan biti, vendar si ni znal nihče pomagati, dokler se ni Drago prave domislil. Drago je bil ješč in močan fant.

Ko je šel k peku po zemlje in so iz drugih hiš otroci vpili za njim: »Glejte, glejte, tega je koza oblizala!« — se je obrnil in moško odrezal: »Naj me je, saj vam je gotovo žal, da me niste vil!«

In je še dejal, da bo zanaprej vsakogar pretepel, kdor bo še kedaj kaj jezik brusil. Tako so dali mir, stvar se je pozabila in otroci iz cele ulice so bili spet prijatelji.

Samo v ušesih je od takrat otrokom malo marmelade ostalo. Zato ne slišijo, če jih kličejo. In očkom ni nihče denarja povrnil, pa ga zato še danes nimajo.

Ksaver Meško:

Ave, Maria.

*Ave, Maria — Zdrava, Marija!
V sómrak sladka zveni melodija,
svet v pokoj in sanje zagrinja,
teža dneva v pozabo izginja.
Ave, Maria — Zdrava, Marija!*

*Zdrava, Marija! ... Svoj plašč razpni
tiho mi čez srce in oči.*

*Mirno kot otrok pod njim naj zaspim,
v varstvou toojem se srečno zbudim.*

Ave, Maria — Zdrava, Marija!

*Zadnji večer mi nekoč bo prihajal,
mrak me grozeči bo smrti obdajal.
Milostno name tedaj še ozri se!
Zadnji pozdrav moj naj Tebi glasi se:
Ave, Maria — Zdrava, Marija!*

*V večnosti kadar oči odprem,
Tebe naj v slavi nebeški uzrem,
pevam naj z angeli večnost Ti vso
pesem, ki nikdar ji konec ne bo:
Ave, Maria — Zdrava, Marija ...*

Kristina Vrhovc:

Deklica z vresja.

Ob robu velikega gozda je cvetelo živordeče vresje. Bilo je kakor lep prt, s katerim se pokrije miza za velike praznike. — Tu je pasel oglarjev Martinek kozo. Majhen je bil še Martinek, drugo leto komaj bo pričel hoditi v šolo. Velike plave oči je imel in lepo kodraste lase. Pred štirimi leti ga je našel oglar Nace na svojem pragu, ko se je vrnil zvečer iz gozda. Smililo se mu je dete in obdržal ga je pri sebi. Kozu mu je dajala mleka, s katerim ga je hranil, čez dan ga je vzel s seboj v gozd in mu napravil mehko posteljo iz listja. Deček se je lepo razvijal in rasel, kmalu je tudi shodil in pričel govoriti.

Takrat so po gozdovih še živele zlatolase vile, poredni škrate in skrivnostni gozdni duhovi, ki se jim nihče ni smel približati. No, oglar je živel v miru z njimi, saj je pred Krstnikovim dnem nastavlil cvetoče kresnice na oknih svoje kočice in pred pragom je nastlal praproti. Na nizkem oknu pa mu je rastle zelena roža, ki nima imena in prinaša veliko srečo, kadar vzcvete. To pa se zgodi le vsakih sto let enkrat — in pri oglarju Nacetu še ni pognala cveta.

Tako je bilo. — In Martinek je postal že tako velik, da je vsako jutro gnal na pašo. Najrajše je pasel ob robu gozda, kjer je rastle vresje. Ves dopoldan je presedel tam in gledal v dolino. — Nekega jutra je Martinek prignal svojo kozo na pašo in našel je vresje pokošeno. Martinek se je usedel na tla in spustil kozo. Tedaj pa je zagledal vprav ob svoji bosih nogah predrobno deklico. Tako drobna je bila, da bi jo Martinek skoraj v pesti skrnil in rdečkasto obleko je nosila. Tiho je jokala.

»Kdo pa si ti?«

»Deklica z vresja,« je ihtela in prestrašeno odgovorila mala. — Deklica z vresja. Saj mu vendar oče še ni povedal, da na vresju žive deklice.

»Zakaj pa jočeš?«

»Ker so vresje pokosili. Zdaj pa nimam doma.« Martinku se je zelo smilila. Rahlo jo je položil na dlan in jo vzdignil. Mala se je trdno prijala za njegov palec, da se ne bi prekucnila. Zdaj je Martinek videl od blizu, da zelo žalostno gleda in da ima zlate lase.

Ves dopoldan sta se pogovarjala deklica in Martinek. Pravila mu je, da je že dalje časa živila na vresju, kamor jo je prinesla dobra vila. Zvečer jo je bilo strah, pa so prišli iz vresja zeleni palčki, tako majhni kakor mravlje, in ji prinesli odejo, jo pokrili in vso noč bedeli pri njej. O, to je bilo zelo lepo. Martinek pa ji je povedal, da ima očeta in v koži živita.

Ko je v dolini zazvonilo poldne, je Martinek odnesel deklico domov. Oglar se je vrnil od dela in se ni mogel dovolj načuditi drobčkani deklici, ki se mu je skoraj izgubila v košati bradi. In prosila sta jo, naj ostane pri njiju. Deklica je rada ostala. Živila naj bi na roži, ki nima imena in srečo prinaša, kadar vzcvete.

Drugo jutro, ko sta se oglar in Martinek zbudila, je bil v sobi prečudno lep vonj in z okna je lila velika svetloba. Martinek je mislil prvi hip, da je solnce danes na oknu in ne na nebu. — Pa je le roža brez imena cvet pognala to noč in v njegovi čaši je spala deklica z vresja. In cvetela jim je roža vse dni do konca.

Ksaver Meško:

Moderne hlače.

Saj ničesar ne rečem, a lepa obleka, kdo je ne bi rad imel? In zakaj je človek ne bi rad imel? Saj ni nič pregrešnega, ako nima kdo z njo slabih namenov. In celo moderna obleka! Kaj prav za prav zdaj pri obleki je moderno, resnično natanko ne vem. A če krojač, v teh skrivnostih izučen strokovnjak, pravi: »Taka in taka je moderna«, pač bo tako. Tu ni nič ugovarjati! Kako se naj z gospodom mojstrom prerekam, ko se pa krojaštva nikoli učil nisem. V lasno škodo, kar bridko čutim, kadar si gumbe prišivam. Če je vsak tako neroden pri delu, ga morem le pomilovati.

Vendar pa — tiste moderne hlače, resnično, v najslabšem spominu so mi! Koliko žrtev in skrbi so mi povzročile!

Stopil sem namreč h gospodu mojstru in mu rekel: »Gospod mojster, v ponedeljek sem z jutranjim vlakom namenjen v Ljubljano. Prosim, ko bi mi do tedaj hlače naredili. Zmerili ste mi jih pred štirimi meseci.«

»Res? Že pred štirimi meseci?« je preudarjal nekako ves začuden gospod mojster in si počasi popravljaval velike naočnike. »Da, da, spominjam se: zmeril sem vam jih. Tudi blago je že pripravljeno. V ponedeljek zjutraj jih dobite ... Ne, prej nikakor ni mogoče. Kar tukaj jih boste oblekli. In se popeljete v Ljubljano z novimi, čisto modernimi hlačami.«

Razveselil sem se te dobre volje mojstrove. Kdo se je ne bi, če težko čaka že štiri mesece na hlače! In da bodo tako moderne! Ne vem natanko, kaj naj rečem: sem se tega tudi razveselil ali ne. Res ne vem.

Pa je prišel tisti veliki ponedeljek. Kakor navadno sem privihral h krojaču v zadnjem trenutku.

»Hitro, hitro, prosim, gospod mojster! Sicer še vlak zamudim.«

Gospod mojster si je počasi poravnal naočnike, preudarno pogledal na uro in važno pritrdil: »Res je že pozno. A, hlače? Že vise tam na vratih. Samo malo jih še okrtačim.«

»Ni treba, prosim. Da so le sešite.«

»Sešite pa! Po najnovejši, najmodernejši fasoni. Mehke in lahke kakor iz najfinejše turške žide.«

Ker se na žido, ne na turško in ne na nobeno drugo, nič ne spoznam, nisem k temu ničesar rekel. Pomislil sem pa vendar s tihim ponosom: »Glej, glej, čisto moderen bom. S časom korakam.«

V največji naglici sem si stare, že precej oguljene hlače slekel, nove, moderne oblekel.

»Zdaj pa račun, prosim, gospod mojster.«

»Take lepe moderne hlače — mislim, ne bo preveč, če daste...«

Precej osoljen se mi je zazdel račun. A sem si rekel: »So pač čisto nenavadne hlače. Torej tudi cena temu primerna, nenavadna.«

V naglici sem denar odštel.

»Hvala, gospod mojster. A zdaj bo treba bežati. Sicer bom za vlakom bežal. Stare hlače naj ostanejo kar pri vas. Vzamem jih, ko se vrnem.«

»Dobro, dobro. Pa se srečno vozite. In drugič spet!«

»Seveda, seveda. Zbogom.«

Ogledoval hlač kaj posebno nisem, nisem utegnil. Le nekako nerodno sem stopal, ko sem prišel na cesto. In nekako hladno mi je postajalo v noge, kakor bi brez hlač stopal v jesenskm jutru po cesti. »Lahke so pa res. Kar zeblo me bo v njih. A so pač kakor iz turške žide.«

Pa sem le malo natančneje pogledal te nove hlače.

»Sveta nebesa!« sem se ustrašil. »Saj to ne morejo biti moje hlače. Ta vreča, ki mi krog nog opleta, da bom v resnici še padel! Pa se je gospod mojster zmotil?«

Pogledal sem na uro.

»Ne, nazaj ne morem. Prepozno je, še Bog, če vlak dobim.«

Vdal sem se v bridko usodo, kakor se mora vdati na smrt obsojeni: ni pomoči, ni rešitve. Kar sredi po blatu sem čofkal. Hlače so plahetale, blato je škropilo krog mene, po meni, po modernih hlačah, res lahkih kakor iz najfinejše turške žide, po najnovejši modi ukrojenih in sešitih.

Vlak sem še srečno dobil, v zadnjem trenutku sicer. Prihuljeno sem vstopil, boječe oprezoval na vse strani, ne sedi li kje kak znanec, ki bi me videl v teh najmodernejših hlačah. Zahvaljen Bog, precej prazen je bil vlak! Potuhnil sem se naglo v kot, noge skril daleč pod klop, prav kakor jih je podvijala in tajila tista kraljična v pravljici, ki je imela namesto nog ribji rep in plavuti. In mi je bilo tudi v vlaku, da hlač niti nimam in sedim v tem kotu v sami spodnji obleki. Čutil vsaj jih nisem. Kakor bi visele ne na meni, ampak v zraku nekje, meni in drugim v strašilo.

V Ljubljani sem jo kar najhitreje mahnil s postaje v voz cestne železnice. Se spet stisnil v zadnji kot, noge daleč pod klop podvil.

»V Leonišče!«

Tam me častite sestre vedno z materinsko ljubeznijo sprejmejo. In me imajo v hiši malodane zastoj. Vedo pač, kak bogatin sem, kako imenitno

sem plačan za svojo službo. »Tako nekako za plačami belgrajskih ministrov bo vaša,« je pred nedavnim točno določil brezposeln skitalec, ko je zahteval »kovača«, pa mu ga dal nisem, ker ga imel nisem.

Odkazale so mi tudi topot prijazno sobico s krasnim razgledom čez veličastno šentpetersko cerkev, čez mesto in gori na mogočni ljubljanski grad.

»Tako. Zdaj bom pa ves dan v miru božjem ta čudoviti razgled užival. V mesto pred večerom pač ne smem! Seveda, bo li zvečer mogoče vse opraviti, je vprašanje. A podnevi? Ne! Tega pa že ne! Kaj, če bi se te ohlapne hlače po najmodernejšem kroju z menoj kruto pošalile? Pa bi se mi zapletle in bi sredi ulice pal! »Pijan je!« bi sklepal mož postave, me s trdo roko prijel in me brez usmiljenja tiral na magistrat, kjer se taki v miru prespe, a na žalost menda ne v preveč prijetnih posteljah. Ali bñ, ko bi nič hudega sluteč mirno, morda celo ponosen na hlače po najnovejši fasoni stopal po ulicah, oko pravice nenadoma sumljivo na mojih hlačah obviselo. »Vi, tele hlače se mi pa zde nekoliko čudne. Saj ne morejo biti vaše! Za tri take so kakor ste vi! Pojdite kar lepo z menoj. Izpričati bo treba, odkod jih imate. Po pravični poti težko da ste jih dobili.«

Takele misli so me mučile in strašile. In sem tičal v sobi kakor ujeta tička v tesni kajbici.

A opravki so me hudo skrbeli.

»Čas poteka, ne naredim pa ničesar. Ali naj ves teden ždim tu v sobi in nad temi modernimi hlačami žalujem?«

Trikrat sem oblekel suktnjo, vzel klobuk, se s težkim srcem napotil po stopnicah doli. A ko je bilo treba stopiti v božji dan ven, na ulico, sem se ustrašil: »Ne, ni mogoče! Kar čutim, da bom imel na ulici s temile hlačami po najmodernejšem kroju korenito smolo. Rajši ne!«

Žalosten sem se vrnil.

Kar mi je sam Bog vdihnil pametno misel: »Gospod profesor dr. Kotnik stanuje tu v hiši. Prijazen, dober gospod, marsikako uslugo in dobroto mi je že storil. Gotovo se me bo usmilil tudi v ti bridkosti s temi najmodernejšimi hlačami. Za spoznanje je gospod sicer manjši od mene. A saj huje biti ne more, kakor je sedaj.«

In sem stopil k njemu. Gospod profesor se je žalostni prikazni pred seboj najprej nasmejal — kdo se ne bi! — da je imel oči vse solzne. Nato mi je prinesel lepe hlače. Segale so mi sicer samo do čevljev, in so nogavice izpod njih pri vsakem koraku kaj lepo pobliskavale. A je morda tudi to sedaj moderno. Vobče pa: česar nikamor spraviti ne moreš, z ničemer opravičiti, junaško opravičiš s krilatico: »Saj je to zdaj moderno!« S tem se povsod in najlepše izmažeš! —

Ko sem prišel iz Ljubljane, je bila moja prva pot h gospodu krojaškemu mojstru.

»Ne zamerite, prosim, gospod mojster. A ni mogoče, tehle hlač res ne morem nositi. Prestar sem že za take hlače po najmodernejši fasoni.«

Gospod mojster je molče strmел vame. Čisto sapo mu je zaprló. Pono-viti sem moral, da to res niso hlače zame.

»Pa vendar ne boste večno nosili takihle staroveških, kakor so tiste tam,« je čez čas zamrmral, še ves zbegan in prepal.

»Večno ne. A do smrti bi jih že rad. Teh vzemite vsaj polovico proč. Morda jih bo potem mogoče nositi.«

Oblekel sem svoje stare hlače. Gospod mojster je te moderne spoštljivo kakor veliko, redko svetinjjo prijel z obema rokama, jih razgrnil, visoko dvignil, jih z občudovanjem z vseh strani ogledoval.

»Tako fine hlače! — Pa jih res ne marate?«

»Ne, ne maram jih!«

»Škoda, škoda!« je obžaloval gospod mojster, zmajal z glavo, pogledoval me sočutno in pomilovalno. Skozi naočnike in oči sem videl in bral njegove skrite misli: »Je li mož pri pameti? Takih hlač, po najnovejši in najmodernejši fasoni, se brani!«

Zmajeval je z glavo zamišljeno, otožno, kakor bi imel škodo on, ne jaz. Poltiho, nekako bolj zase kakor zame, je menil: »Ko bi bili prej povedali, da modernih hlač ne marate! Takele staromoderne bi bile približno za polovico cenejše.«

Ver-an :

Slutnja.

*Pod klancem, nad klancem,
povsod je vse belo
in sonce veselo
rajša v nebo ...*

*Osiplje se cvetje
v radostno petje
in v zlato se dalje
sonce gubi.*

*Potem pa vse čaka,
čaka nečesa,
a duša, oj duša,
se rahlo boji.*

Marija Kmetova:

Kako se odpravljaš v šolo.

Čudno vprašanje, pa kaj lahek odgovor: vstanem čim bolj pozno, da je le še nekaj minut časa za oblačenje, umiti se kar ni treba vsak dan — ali pa le malo roke in — bodi še nos! — pa naglo in stoje popiti zajtrk, brž zgrabiti knjige, peresnika že kar ni treba, ga bo že kdo posodil — in hajdi v šolo! Seveda, spodaj pri vratih se spomnim, da sem kaj pozabil ali pozabila, pa naglo nazaj in premečem vse knjige, pa loputam z vrati sem in tja, pa vpijem, kje je zvezek, kje ta in ta knjiga — in se jezim in hudujem na brate in sestre ali tudi na starše in služkinjo, kaj da počenjajo z mojimi stvarmi in zakaj jih založijo — no — in če ne najdem, se malo razjokam, v solzah, pri čemer si obraz še bolj razmažem, sfrčim, ne samo

zdrevim — iz stanovanja, pustim vrata odprta, ne rečem ne z Bogom ne adijo, zavpijem kvečjemu kakemu bratu ali kaki sestri »Pojdi se solit« — in poln jeze in slabe volje tečem po cestah, stopam v luže in kupe blata, se zaletavam ob ljudi, ne vidim nikogar, ki bi ga bilo treba pozdraviti, se komaj izogibam vozovom, treščim v kakega majhnega otroka, da ga skoraj poderem na tla, se s kom spričkam, ki me zato ošteva, pa se nenadoma zagledam v kak — zame — zanimiv predmet. Pa obstanem, opazujem in pozabim, kam da grem. Nenadoma, ko glas z onega sveta, zaslišim, kako bije ura in se spomnim — oj groza! — da moram biti ob tej uri že v šoli! Stečem na nos na vrat, lopnem skozi šolska

vrata, treščim vrhnjo obleko s sebe, odprem vrata v svoj razred — že molijo — joj — obstanem in komaj sopem, srce mi bije gor do vratu, v

glavi mi šumi, kaj bo zdaj! Pa kaj — saj se lahko zlažem! In se zlažem, da je kdo bolan doma, da je bilo doma dosti dela, da je bilo treba še prej v trgovino, da je bila kaka nezgoda na cesti — in tako dalje — ej, dosti je izgovorov in izgovor je vsak dober — »naj ga pes prinese na repu!« — pa je. In tako ves obložen z naglico od doma, z nejevoljo in slabo voljo v sebi, z lažmi prevlečen od vrha do tal sedem v klop in spčetka sploh nič ne vem, kaj se godi krog mene, kaj pri šolski tabli. In če pride vprašanje do mene, mi le z največjo težavo najde pot do možganov, in domače naloge sploh ne najdem, ker je ostal zvezek doma. Takole je — pa konec —. Takole se odpravljaš v šolo. Prava reč! Saj vse mine in ima vse svoj konec, pa ga ima tudi šolski pouk in potem smo zopet prosti, pa hajdi domov, pa tekat okoli, pa smeh in igra in tralala. —

Ali je pa vse tole prav?

To je pa drugo vprašanje! Skoraj bi rekli, da ni prav. In zares ni. Na vsak način naglica ni nič prida. In pravimo, da »naj človek počasi hiti«. Kako se naj torej odpravljamo v šolo? Takole, mislim, bo najbolj prav: V šolo se prav za prav odpravljamo že prejšnji dan. Ko prideš iz šole, se malo odpočij. Pojdi na vrt, ali sedi v sobi in vzemi kako čtivo, ali se razgovarjaj z brati in sestrami, seveda ne s pestmi in nogami! Čez kako uro ali dve uri se spomni, da je jutri tudi šola. Seveda, neprijetna je ta misel, a kar je — je. Vem, da globoko zavzdihneš, a nič ne pomaga — dolžnost je dolžnost. Stopi do svojih šolskih knjig in — čeprav ti smrdijo — jih vzemi v roko, deni urnik predse in pomisli. Ali imaš kaj naloge in katere? Pregledaš vse knjige po vrsti, ne le tistih za prihodnji dan, in se učiš. Pri tem ne kliči vseh ljudi, ki so ti na razpolago, na pomoč, ampak pomisli po svoji pameti. Saj ni v šoli ničesar, kar ne bi bilo primerno za tvojo pamet. Saj so vsi predmeti odmerjeni tako, da so prav prave mere za tvoje možgane. In nič nikar ne hiti! Pa tudi časa ne zapravljaj. Kako je to? Tako, da misliš samo na tisti predmet, ki se z njim baviš, in ne iščeš raztresenosti nalašč okoli. Zamisli se v to, da si zdajle ko uprežen konj, da moraš in moraš speljati ta in ta voz naprej po cesti, pa čeprav je še tako navkreber, pa čeprav je še tak hud klanec. Nič ne pomaga — treba je in mora se! Pa premišljaj, razvozlavaj hude voze, teri trde orehe, čeprav močno poka in se ne daj motiti od ničesar in nikogar. Če te med učenjem odpokličejo k čem drugem, nikar nič ne godrnjaj. Stori tudi tisto, pa mirno in brez zafrkacij. Če vse mirno odpravljaš, bo vse prej končano in bo tudi za učenje še dovolj časa. Polagoma odpravljaš predmet za predmetom. Naloge piši počasi. Nikar ne čečkaj. Prvič tega ne dovolijo v šoli, drugič pa sčečkana domača naloga zares ni nič lepa. Kaj bi na primer rekel ti, če bi ti kdo prinesel »sčečkano« jed? Na primer juho — da ne bi bila nič kuhana, nič osoljena in bi bila sama voda? Ali kruh — nič pečen? Ali obleka — le napol sešita; čevlji, da bi viselo od njih? Take »sčečkarije« ne mara nihče, pa bodisi, da je to naloga za v šolo ali pa kaj takega, kar ima človek vsak dan v rabi. Mimo tega tudi ni vljudno, dati kaj iz rok, kar je napol narejeno, kar je kar »zmašeno« in je »ko sračje gnezdo«. Brez vljudnosti pa ne prideš v življenju nikamor. Povsod zahtevajo svoj »dober dan« pa »z

